

ҮНДІСТАН МЕН ҚЫТАЙ АРАСЫНДАҒЫ ШЕКАРА ҚАҚТЫҒЫСЫ

Кулданбаева Ақерке Серікқызы

akuldanbaeva@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ Халықаралық қатынастар факультетінің
Халықаралық қатынастар кафедрасының 2 курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Біз осы мақалада Үндістан мен Қытай мемлекеттерінің арасындағы жалпы екі жақты тараптың қарым-қатынасы осы мемлекеттерге ғана мәселе емес, әлемдік қауымдастықтыңда екі ірір ядролық қаруы бар мемлекеттің мәселелері, көзқарастары мен ұстанымдарын ұстау мәселесіне барлық қырларын талдай отырып, әлемдегі саясаттың өздерік орнынның айқындау болып табылады. Үндістан мен Қытай арасындағы шекаралық, этностаралық қатынастардың зерттеу мақсатында өзекті мәселе. Үнді-қытай шекара қақтығысы 1950 жылдардың аяғында 1960 жылдардың басында басталып, бүгінгі күнге дейін шешілмей келе жатқан Шыңжаң-Ұйғыр автономиялық ауданының шекарасындағы Ақсай Чин аймағына байланысты басталған болатын[1].

Қытай мен Үндістан арасындағы шекара мәселелерінің реттелмеуі ұзақ тарихқа ие және британдық отарлаушылардың әрекеттерінен туындайды. 1914 жылы Симла конференциясы Мак-Магон желісі деп аталатын Тәуелсіз Тибет пен Британдық Үндістан арасындағы шекара туралы Конвенцияны бекітті. Іс-шараға *Қытай делегациясы қатысқанымен, революциялық ашытуларға ұшыраған және апын* соғыстарынан әлсіреген Қытайдың позициясы ескерілмеді. 1947 жылы тәуелсіздік алғаннан кейін Үндістан Мак-Магон сызығын өзінің шекарасы деп таныды. Сонымен бірге, Дели кейбір даулы аумақтар, соның ішінде Ақсай Чин ауданы Үндістанға тиесілі екенін атап өтті. Өз кезегінде, Қытай басынан бастап Британдық шекараны мойындамады, өйткені ол өзіне тиесілі аумақтың бір бөлігін кесіп тастады деп санайды. 1950 жылы Аспан асты елі Тибетті қосып, Үндістанмен даулы шекараларға шықты. Шекарадағы даулар 1962 жылғы соғысқа алып келді, нәтижесінде Қытай штаттың солтүстік-шығыс бөлігін Ақсай Чин деп атады, Делиде де, Пекинде де тарихи Ладахтың бөлігі болды. Шайқастардың нәтижесінде "нақты бақылау сызығы" пайда болды. 1962 жылғы соғыс кезінде Үндістан Ақсайчинді бақылауды тиімді түрде жоғалтты. 1967 және 1987 жылдары елдер

қайтадан әскери толыққанды әскери қақтығыстың алдында тепе-теңдікке ие болды, бірақ сәтсіз аяқталды. 80-жылдардың аяғы мен 90-жылдардың басында Қытай Ел ішіндегі және әлемдік аренадағы елеулі өзгерістердің нәтижесінде Оңтүстік Азияда аса сақ және салмақты сыртқы саясат жүргізе бастады, жаңа жанжалдардың туындауын болдырмауды және қазіргі саяси құралдармен шешуді жақтады. 1993 және 1996 жылдары екі келісім жасалғанымен, екі жақта да сенімсіздік пен күдік жалғасуда болды. Мысалы, Пекин Үндістанның Тибетке берген уәделерін орындауға үнемі риза болмады. Ол сондай-ақ Үндістан өзінің ядролық сынақтарын ақтаған Қытайға қарсы риторикаға наразы болды. Келісімдерге қол қою шекара мәселесін шешуге әкелмеді, нәтижесінде ол Қытайдың ұлттық мүдделеріне толық жауап бере алмады. Жалпы, Бейжіңнің шекара саясаты Қытайдың осы аймақтағы тұрақтылықты нығайтуға ұзақ мерзімді мүдделілігіне қайшы келгенін мойындау керек. 1998-1999 жылдары Үнді ядролық сынақтары кезінде үнді саясаткерлері Қытайды басты жау деп атады. 2013 және 2017 жылдары шекаралас аудандарда тағы да шайқастарға жетіп, тағы да соңғы сәтте тараптар тоқталғанымен 2020 жылдың мамыр айында қарулы қақтығыс басталған болатын[2].

- Тарихи –(конфликт Симла конференциясындағы дұрыс емес шекара шешімінің қабалдауы)
- Этникалық-(Үнді және Қытай халықтары арасындағы шиеленіс)
- Территориялық-(Қытай Ақсай Чинды өзіне қайтарып алуды көздейді)

Кесте-1. Үндістан мен Қытайдың арасындағы қақтығыстардағы қатынас SWOT-талдау (Дереккөз:автормен құрастырылған)

<p>Күшті тұстары:</p> <p>1.Мемлекеттермен қақтығыстың артуы</p> <p>2.Өз мүдделерін сақтай алуы</p> <p>3.Халықаралық саяси жағынан өзіндік орны бар</p>	<p>Әлсіз тұстары:</p> <p>1.Жұмыссыздық деңгейінің жоғарылауы</p> <p>3.Құйылған қаржының өз мақсатына жетпеуі</p>
<p>Мүмкіндіктері:</p> <p>1.Технология жағынан дамуы</p> <p>2.Қару-жараққа сұраныстын көбейуі</p> <p>3.Бәсекеге қабілеттіліктің артуы</p>	<p>Қауіптері:</p> <p>1.Экономиканың құлдырауы</p> <p>2.Ядролық қаруды қолдануы</p>

Күшті тұстары:

Екі мемлекетте ешқандай қару жарақ қолданбай шешуге тырысқанымен мақсаты мен мүдделері бір-бірінің көзқарастарына қарсы келуіне байланысты қарулы қақтығыстарға әкелуде. Сондықтан қақтығыс әрі қарай жалғасатын болса, онда жаһандық мәселелермен қоса соғыс әкеледі.

Екі ұлы мемлекеттер қандай саяси позицияда болмасын өз мүдделерін сақтап келуінде.

Үндістан мен Қытай мемлекеті инвесторлары көп және де ірі компаниялармен тығыз қарым-қатынаста болу, екі тараптан да ядролық қаруды ескеру арқылы халықаралық саяси жағынан маңызды рөлдің атқаруы.

Мүмкіндіктері:

Екі мемлекетте болашаққа қарай бағыттап технология саласына Қытай мемлекеті дамып, кейін Үндістан мемлекеті ІТ технологияны дамыту арқылы жемісін көру. Қазіргі уақыттағы жағдайға байланысты қару-жараққа сұраныс көбейуіде.

Мысалға. Үндістан әскери жағынан әлсіз мемлекет болғасын Ресей мемлекеті қару-жарақпен қамтамасыз етіп отыр.

Бір жағынан Қытайдың саяси бағыты Үндістанды бәсекеге қабілеттілігін артырғысы келмейді.

Әлсіз тұстары:

Қаншама халқының саны көп болғанымен жұмыспен қамту өте маңызды мәселенің бір болуда. Алайда бұл мәселені шешуге байланысты болашақта арнайы бағдарламалардың қабылдануы.

Алдында айтып кеткендей халқына байланысты мемлекеттік қаржының жетіспеушілігінен нәтижесінде өте төмен тұрмыс деңгейде тұруында.

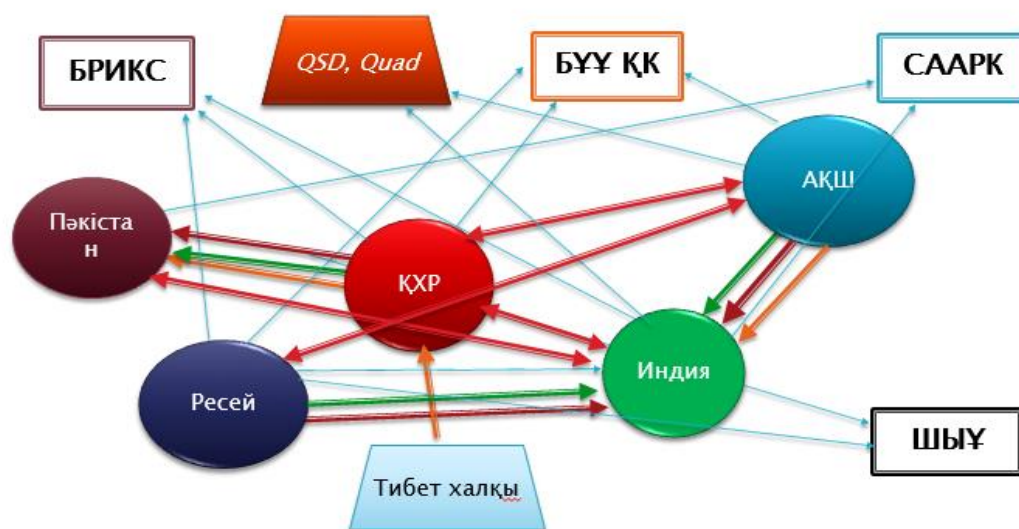
Қауіптері:

Осы қақтығыс жалғаса беретін болса, тек қана әлеуметтік жағынан ғана емес сонымен қатар экономикалық тұрғыдан да әлсірейді.

ЕО айтуынша, бұл қақтығысты әлем бойынша шешілмесе соңында екі мемлекет емес қасындағы көрші мемлекеттерде зардап шегуі мүмкін[3].

Сурет-1

Үндістан мен Қытай қақтығысының халықаралық желі қатынастарының схемасы (Дереккөз: автормен құрастырылған)

Аналитикалық бөлім

Қақтығысты шешуге байланысты қатысушы тараптар арасындағы қатынастарды талдау барысында мынадай өлшемшарттар бойынша қарым-қатынастар мен өзара іс-қимылдар анықталды:

- 1-халықаралық ұйымдар шеңберіндегі өзара іс-қимыл;
- 2- өз мүдделеріне әсер ету;
- 3- шарттар мен келісімдер арқылы өзара әрекеттесу;
- 4-қайшылықтар;
- 5- қару-жарақ жеткізу.

Бірінші критерий бойынша келесі байланыстарды анықтауға болады:

БРИКС –Ресей, Үндістан, Қытай

ШЫҰ(Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы) - Ресей, Қытай

Б

Ұ СААРК (Оңтүстік Азия өңірлік ынтымақтастық қауымдастығы) –
Мәкістан, Үндістан.

Нью-Дели мен Бейжің арасындағы қарым-қатынастың шиеленісуі ШЫҰ-ның бірқатар министрлік кездесулерін өткізу кезінде ескеруге тура келді. 4 қыркүйекте Мәскеуде өткен Үндістан мен Қытай қорғаныс министрлерінің келіссөздері Ресейді қиын жағдайға душар етті, өйткені екі мемлекет те Ресей Федерациясының негізгі серіктестері болып табылады.

і
п
с
і
з

Екінші критерий бойынша:

✚ АҚШ Үндістанның тарпынан болып жатқан қақтығыты қолдау себебі, Үндістан арқылы қарсыласын әлсірету мақсатында QSD Қытайға қарсы блока құрып,өзінің ойын іске асыруда.

✚ Пәкістан мен Үндістанның арасындағы территориялық қақтығысқа байланысты Қытайдың тарапынан Пәкістанға көмек көрсетуі.

✚ Ресей мемлекеті Қытайдың билік полюсінде жақтас болудың орнына тепе-тендікті сақтау мақсатында екі мелекетпен бірдей байланыс жүргізуі.

Шарттар мен келісімдер негізінде мемлекеттер арасындағы байланыстарды анықтауға (екінші критерий):

✚ 1971 ж. 9 тамызда Үндістан мен КСРО арасындағы бейбітшілік, достық және ынтымақтастық туралы шарттар, саяси, сауда-экономикалық және, ең бастысы, әскери салалардағы кеңестік-Үнді байланыстарын кеңейту оның әскери әлеуетін, Оңтүстік Азия аймағындағы және жалпы әлемдік аренадағы позициясын едәуір нығайтты.

✚ 2020 жылдың 10 қыркүйекте Үндістан мен Қытайдың Сыртқы істер министрлері Субраманьям Джайшанкар мен Ван және мамыр айынан бері жалғасып келе жатқан жалпы шекарада келіссөздер жүргізді.Өздерінің әскерлері шиеленісті шекара қақтығысынан шығып, тиісті қашықтықты сақтап, Ладах аймағында шиеленісті азайту керек деп келіскен болатын.

Төртінші критерий бойынша келесі қатынастарды қамтиды:

✚ Үндістан- Қытай(негізгі соғысушы тараптар)
Қытай мемлекеті Ақсай Чинді өзінің аумағы ретінде көруі.

✚ АҚШ-Қытай
Екі мелекеттің биполярлі соғыс болуында.

✚ Пәкістан-Үндістан
Кашмир жері үшін әлі күнге дейін соғыс жүргізілуде.

✚ Ресей-АҚШ
Екінші дүниежүзілік соғыстан бері мүдделері бір-біріне қарсы.

Бесінші критерийде көрсетілген мемлекеттер арасында қару-жарақ жеткізу мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылды:

✚ **Ресей-Үндістан.**Ресей Үндістанды қару-жарақ пен әскери технологиялармен белсенді және пайдалы түрде сорып жатыр. Үндістанда жиналған жүздеген Су-30, Т-90, Брамос зымырандары (іс жүзінде бірдей Оникс), циркон негізіндегі Брамос-2 гиперсониялық зымыранымен бірлесіп жұмыс жасау туралы айтуға болады. Осы уақытқа дейін үнді флотында отандық құрылыстың көптеген кемелері, соның ішінде бір тасымалдаушы (және біз оларға екіншісімен көмектестік), ал бірнеше Үнді адмиралы отандық атом суасты қайықтарында жетілдірді.

✚ **АҚШ –Үндістан.**2008 жылдан бастап АҚШ Үндістанға қорғаныс тауарларын 16 миллиард долларға сатты, бұл оған бірқатар озық және сезімтал технологияларды алуға мүмкіндік берді.

✚ **Пәкістан-Қытай.**Үндістан мен Пәкістанның арақатынысына байланысты Қытай қару-жарақпен қамтамасыздандыруы.

Қорытынды. Үндістан мен Қытай барлық қиындықтарға қарамастан, көпжақты форматтағы көптеген мәселелер бойынша өте жақын позицияларды алады. Сонымен қатар, Қытай Үндістанның негізгі сауда серіктесі және инвестиция көзі болып табылады. SWOT талдаудың нәтижесінде күшті жағы көп болсада оны тек бір жақты ретінде қарастырмауымыз керек.Жан-жақты қарастыруға мүмкіндік беріледі. Әлсіз тұстарыда маңызды рөл атқаруына байланысты болып жатқан қақтығыс мемлекеттің құлдырауына алып

келуі мүмкін. мемлекеттер саяси жағдайын технологияға мен шикі затты дұрыс пайдалана отырып өндіріс ашуына септігін тигізіп, әрі қарай дамытуға деген құлшыныстын пайда болуында.

Ал, коннект талдаудың нәтижесінде Қытай мен Үндістандың қақтығысы мемлекеттердің тарапы мен көзқарасы қарама-қайшы болуынан байланысты осы уақытқа дейін шешілмей келеді. Екі тарапқа ешқандай елдің қатысуынсыз дипломатиялық түрде шешуге болады немесе ортада талқылыну керек деген қорытындыға келдік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Rapprochement Across the Himalayas: Emerging India-China Relations Post Cold War Period (1947-2003). P. 40-41..
2. Розалиев Ю. Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки. – М.: Высшая школа, 1987. – 351 с.
3. Үндістан мен Қытайдың ЕО көзқарастарындағы шекара қақтығысы. <https://eeas.europa.eu/>